

Hacettepe Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü

**CUMHURİYET
TARİHİ
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ**

Yıl 4 . Sayı 8 . Güz 2008

YÖNETİM YERİ:
Hacettepe Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü
06800, Beytepe- ANKARA
Tel: 0312 297 68 70 Belge-geçer: 0312 299 20 76
Web: www.ait.hacettepe.edu.tr
E-posta: ctad.hacettepe@gmail.com
Tel (Ed.): 0312 297 68 70/123

CUMHURİYET TARİHİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
ISSN 1305-1458

Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nce yılda iki kez yayınlanan yaygın süreli hakemli bir dergidir. Yayın Dili Türkçe'dir.

Basıldığı Yer: Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi
06100, Sıhhiye, ANKARA
Tel: 0312 310 97 90
Basım Tarihi: 11 Haziran 2009

Dergiye gönderilen yazı ve fotoğraflar iade edilmez.
Bu dergide yayınlanan yazılardaki fikirler yazarlara aittir.



Osmanlı Devleti'nin Belçika'dan Hafif Silah İthalatı

Mehmet TEMEL

Muğla Üniversitesi

TEMEL, Mehmet, Osmanlı Devleti'nin Belçika'dan Hafif Silah İthalatı. *CTAD* Yıl 4, Sayı 8 (Güz 2008), 41-61.

Sanayi Devrimi'ne geçemediği için ateşli silahlar teknolojisinde de Avrupa'dan geri kalan Osmanlı Devleti 19. yüzyıldan itibaren hem ordusundaki silahları modernleştirmeye çalışmış hem de Belçika'dan modern hafif silahlar ithal etmeye başlamıştır. İmzalamış olduğu karşılıklı silah alım sözleşmeleriyle bu ülkeden 19. ve 20. yüzyıl başında tüfek, askerî malzeme, otomatik Browning tabanca, fişek ve yedek parça satın almıştır.

Anahtar Kelimeler: Belçika Millî Silah Fabrikası, Liège, Belçika'dan Hafif Silah İthalatı, Osmanlı askerî yenileşmesi ve ordu teknolojisi.

TEMEL, Mehmet, Importation of Light Arms from Belgium to Ottoman Empire. *CTAD* Year 4, Issue 8 (Fall 2008), 41-61.

The Ottoman Empire, which fell behind Europe in the firearm technology as it could not pass into the Industrial Revolution, both tried to modernize the weaponry in the army and started to import the light arms from Belgium from the 19th century on. Upon the contract bilaterally signed, the Ottomans bought rifles, military materials, automatic Browning pistols, cartridges and spare parts from this country in the 19th and 20th centuries.

Key Words: Fabrique Nationale d'Armes de Guerre, Liège, Import of Light Arms from Belgium, Modernisation of Ottoman Army and Arm technologies.

Giriş

18. ve 19. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan Sanayi Devrimi'yle birlikte demir-çelik endüstrisinde görülen ilerleme ve yenilikler, silah teknolojisinin de hızla gelişmesine neden olmuştur. Kokla elde edilen pig ve çubuk demirin işlenmeye elverişli hâle gelmesi, dökme demir ve çelik üretimine geçilmesi, metallerin çizilmesini, kesilmesini, işlenmesini ve delinmesini sağlayacak matkap, torna tezgâhı, vida ve çivi yapma makinelerinin geliştirilmesi, çinko, alüminyum, nikel, magnezyum, krom gibi yeni madenlerin keşfedilmesi, pek çok alaşımlı maden ve

çelik türünün elde edilmesi.¹ Avrupa'da top, tüfek, mermi ve tabanca teknolojisinin gelişmesine yol açmıştır. Bu teknoloji sayesinde 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kapsüllü, yivli ve dakikada 15-20 kurşun atabilen iğneli tüfekler icat edilmiş, tabanca üretimine başlanmıştır.²

Sanayi Devrimi'nin yarattığı hızlı değişime ayak uyduramayan Osmanlı Devleti ile Avrupa arasında birçok sahada olduğu gibi ateşli silah teknolojisinde de büyük fark ortaya çıkmış, bu fark göreceli olarak Avrupa'dan uzman getirilmesiyle ve silah transferiyle kapatılmaya çalışılmıştır.³

Osmanlı Devleti, bir yandan ıslah etmeye çalıştığı Tophane-i Âmire'ye ait fabrikalarda eski tüfekleri milli ve yivli sisteme dönüştürmeye çalışırken (şeshaneli tüfek) diğer yandan en son teknoloji ile hafif silah üreten Avrupa ülkelerinden tüfek ve otomatik tabanca ithal etmeye başlamıştır.⁴

Abdülmedic döneminde Osmanlı ordusunda henüz az sayıda bulunan şeshaneli tüfeklerin ithalatı Abdülaziz döneminde hızlanmış ve sayıları 600.000'i bulan şınayder, martini ve winchester türü tüfekler orduya dağıtılmıştır. Bu dönemde ilk kez subaylara tabanca, süvarilere de kısa filintalara benzeyen tüfekler verilmiştir.⁵

Osmanlı Devleti'nin hafif silah alımında bulunduğu Avrupa ülkelerinden biri de 1830 yılında Hollanda'dan bağımsızlığını kazanan ve Osmanlı Devleti tarafından 1837 yılında tanınan Belçika'dır. Bağımsızlığının tanındığı yıl Baron Sullivan'ı orta elçi olarak İstanbul'a atayan⁶ Belçika, Osmanlı Devleti ile 3 Ağustos 1838 tarihinde 16 maddelik, 10 Ekim 1861'de ise 23 maddelik iki ticaret antlaşması imzalamış⁷, ayrıca aynı dönemde birçok ticarî imtiyaz elde ettiği gibi bazı Osmanlı şehirlerinde temsilcilikler açma girişiminde bulunmuştur.⁸

Osmanlı hükûmeti de, Baron Sullivan'ın göreve başlayıp 1838 Ticaret Antlaşmasının imzalanmasının ardından Belçika'dan hafif silahlarla askerî

¹ Phyllis Dean, *İlk Sanayi İnkılabı*, Çev. Tevfik Güran, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000; s.94-98; Tevfik Güran, *İktisat Tarihi*, İstanbul, 1991, s.130.

² Mücteba İlgürel, "Osmanlı Devleti'nde Ateşli Silahlar", *Osmanlı*, C.VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 609; Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.VII, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1997, s.184-185.

³ Ekmeleddin İhsanoğlu, *Osmanlılar ve Batı Teknolojisi*, İstanbul, 1992, s.126,139.

⁴ Osmanlı silah sanayisindeki ıslah çalışmaları için bkz. Gabor Agoston, *Barut, Top ve Tüfek Osmanlı İmparatorluğu'nun Askerî Gücü ve Silah Sanayisi*, Çev. Tanju Akad, İstanbul, 2006; Salim Aydın, *Tophâne-i Âmire ve Top Döküm Teknolojisi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2006; Zafer Gölen, *Osmanlı Devleti'nde Baruthâne-i Âmire*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2006.

⁵ Karal, *age.*, s.184-185.

⁶ BOA Hatt, 830/37509-B.

⁷ Ticaret antlaşmalarının metinleri için bkz. BOA A.DVN.DVE.d, no.004/2, s.2, 12-14; BOA Hatt, 1215/47600.

⁸ BOA A.DVN.DVE.d, no.003/1.

malzeme almaya ve eğitim-öğretim amacıyla bu ülkeye askerî öğrenciler göndermeye başlamıştır. Belçika fabrikalarına şeşhaneli tüfek, süvari filintası, piştov ve kapsül memesi siparişi verilmiş⁹, bedeli Zaptiye Tertibi'nden karşılanmak üzere zaptiye neferâtı için elbise imâl ettirilmiştir¹⁰, İstihkâm Alayı zabitlerinden Rüstem Efendi ile Mühendishâne-i Âmire'den Seyyid Efendiler fen eğitimi için 1.300 ve 1.200 frank maaşla bu ülkeye gönderilmişlerdir.¹¹ Çok yönlü olarak gelişmeye başlayan ilişkiler, ordusundaki silahları yenileştirme çabasında olan Osmanlı Devleti'nin bu ülkeden silah alma girişimlerini de hızlandırmıştır.

19. Yüzyılda İthal Edilen Silahlar

Osmanlı Devleti'nin 1838 Ticaret Antlaşmasından sonra Belçika'dan satın almayı planladığı ilk silah grubunun bağlantısını, Belçika'nın Osmanlı Devleti tarafından tanınmasında çabası ve ticaret antlaşmasında da Hariciye Nazırı olarak imzası bulunan Mustafa Reşit Paşa sağlamıştır. Paşa, İstanbul'daki elçi Sullivan'dan ilk partiyi oluşturan 15.000 adet tüfeğin Belçika'dan en uygun şartlarda ne şekilde getirilebileceğine ilişkin görüş istemiş, elçi de silahların Brüksel'de faaliyet gösteren ve Belçika millî sanayisini geliştirmeye çalışan 200 milyon frank sermayeli bir cemiyet aracılığı ile getirilebileceğini bildirmiştir.¹²

4 Mayıs 1839 tarihinde elçinin teklifini değerlendiren hükûmet, bedeli Mansûre Hazinesi'nden ödenmek üzere 15.000 tüfeğin ilgili cemiyet aracılığı ile alınmasını kararlaştırmıştır. Harbiye ambarına teslim edilen bu tüfekler için her biri 105 kuruştan 1.575.000 kuruş ödenmiştir.¹³

Osmanlı hükûmetin, silahları getiren tüccar Bolak'a Le Grando Kaptan yönetimindeki Graçyato adlı Avusturya yük gemisiyle getirilenlerle birlikte 25.020'ye ulaşan tüfek sayısının ihtiyacı karşılayacak miktarda olduğunu ve hazinenin bundan sonraki ödemelerde zorlanacağını bildirmesi üzerine tüccar, Osmanlı Devleti için hâlen Belçika fabrikalarında üretilmekte olan silahlarla, yola çıkarılmış olanların 3 kuruşluk bir indirimle verilebileceğini bildirmiştir.¹⁴

Osmanlı Devleti tüfek alımı konusunda ağırlığı modern ve kaliteli tüfek üretiminde Avrupa'da ilk sırada olan Prusya'ya verdiğinden elimizdeki Osmanlı Arşivi belgelerinden de bu alımlardan sonra Belçika'dan aynı yoğunlukta tüfek

⁹ BOA A.MKT.MHM 291/84.

¹⁰ BOA A.MKT.MHM 300/12.

¹¹ BOA A.MKT.NZD 60/92. 1857 yılına kadar sayıları gittikçe artan Belçika'daki askerî öğrencilerin tedavilerinde gösterdiği yararlı hizmet ve yardımlarından dolayı Belçikalı Dr. Stemas'a 4. rütbeden Mecidi nişanı takdim edilmiştir. BOA A.DVN.MHM 24/25.

¹² BOA Hatt 1215/47597.

¹³ BOA C.AS no.3211.

¹⁴ BOA Hatt 588/28897-B.

satın alınmadığı anlaşılmaktadır. 1854 yılına kadar Belçika'dan satın alınmış olan top, tüfek ve tabanca sayısının tespitinin güçlüğüne rağmen az miktarda olsa alımların devam ettiği anlaşılmaktadır.¹⁵ 1854 yılında Anvers gümrüğünden Sinder Kaptanın idaresindeki Hannover gemisiyle 400 çift tabanca, Kasım ayında Liège gümrüğünden çeşitli silahlar-belgede çeşit ve miktar belirtilmemiştir-, Doven Kaptan idaresindeki Meklemburg gemisiyle 2.000 tüfek ve 1.475 çift tabanca gönderilmiştir.¹⁶ 1867 yılında sipariş olunan 30.000 nişangâha karşılık Osmanlı Bankası aracılığı ile 60.000 frank ödeme yapılmıştır.¹⁷

Prusya'nın üretmiş olduğu iğneli tüfeklerin 1864 yılında Danimarka, 1866'da da Avusturya ile yapmış olduğu savaşlarda çok etkili ve başarılı olması birçok ülke gibi Osmanlı Devleti'nin de tüfek alımında Prusya'ya yönelmesine neden olmuştur. Alman fabrikatör Krupp'un imâl ettiği topların eldeki mevcut toplara göre üstün görülmesi de silah alım ve üretim politikasına yeni bir boyut kazandırmıştır. Osmanlı Devleti 20. yüzyılın başından itibaren Belçika'da yeni icat edilmiş olan otomatik revolverlere ilgi duymaya başlayacaktır.

20. Yüzyılda İthal Edilen Silahlar

Belçika'nın yeni üretmiş olduğu otomatik, kullanışlı ve kolay taşınabilir özellikteki tabancalar Osmanlı Devleti'nin ilgisini hemen çekmiştir. Değişik çap ve özellikte birkaç çeşidi olan ve revolver olarak adlandırılan bu tabancalar için ihtiyaç duyuldukça ihaleler açılmış, ihalelerde numune olarak gösterilen silahlar bir dizi denemeden geçirildikten sonra alınıp alınmamasına karar verilmiştir. Genellikle polisler ve Harbiye neferleri için alınan revolverlerin ihaleleri açık eksiltme yöntemiyle İstanbul'da yapıldığından, İstanbul dışındaki vilâyetlere revolver ve meç alım yetkisi verilmemiştir.¹⁸

Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü kayıtlarından, yüzyılın başında Belçika'dan satın alınan ilk otomatik silahın 9 milimetrelik *Browning* marka revolver tabanca olduğu ve ilk kez Harbiye Nezâreti tarafından Harbiye neferleri için alındığı anlaşılmaktadır. Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü ülke genelindeki polislere verilmek üzere 1910 yılında silah alım ihalesine başvurmuştur. Gazete ilânıyla da yapılan duyuruda revolver teklifi vermek isteyen kişi ve kuruluşların numune

¹⁵ Osmanlı Devleti, 29 Ocak 1860 tarihinde Belçika fabrikalarında imâl ettirilip gönderilen topların üretim ve döküm aşamasındaki yardım ve katkıları nedeniyle Liège'deki şehbenderine 5. rütbeden nişan takdim etmiştir. BOA A.DVN 149/66.

¹⁶ BOA HR.MKT 96/51.

¹⁷ BOA A.MKT.MHM 394/33.

¹⁸ BOA DH.EUM.MH 20/87.

silahlarını deneme için 10 Kasım 1910 tarihine kadar müdürlüğe teslim etmeleri gerektiği bildirilmiştir.¹⁹

Duyurunun ardından birçok kişi ve kuruluşun ihaleye ilgi gösterdiği anlaşılmaktadır. Belçika'nın Liège kentindeki Dumoulin Silah Fabrikası 21 Haziran 1910 tarihinde denemek üzere ordonnance française 8 m/m, Gendarmerie Nagant, Suisse 8 m/m ordonnance, Douanier Russe 44, Municipal Nagant, Police de Berlin 8 m/m, Imitation Nagant cart Nagant adlarından oluşan 7 ayrı revolver numunesi göndermiştir.²⁰ İhaleye yine çeşitli kişi ve kuruluşlar Savage, Webley, Dansk, Browning, Sent Etien, Toplu Gulet, Horozlu ve Horozsuz otomatik adlı revolverlerle başvurmuşlardır.

Kâğıthane Poligonu'nda yapılan deneme atışlarında Dansk, Sent Etien, Browning, Horozlu Otomatik, Horozsuz Otomatik ve Toplu Gulet revolverlerinin elverişli olduğu anlaşılınca bu silahları vermek isteyen kişi ve kuruluşların kapalı zarf içindeki tekliflerini 22 Kasım 1910 tarihinde saat 10'a kadar vermeleri gerektiği bildirilmiştir. İhalenin ikinci aşamasına sadece deneme atışlarında başarılı kabul edilen silahların teklif sahipleri katılabilecektir.²¹

Başvuru süresinin sona ermesinden sonra 5 adet kapalı zarfla teklif verildiği görülmüş ve zarflar açılmıştır. Açılan zarflardan çıkan teklifler şu şekildedir: Saraçhâne'de Cemil imzalı mektupta Amerikan Savage revolverinin 230 kuruşa, Ali Rıza ve Alfons imzalı mektupta Sent Etien revolverinin 50 fişekle beraber 285 kuruşa, Ottoman-Anglo Amerikan Kumpanyası adına verilen mektupta Horozlu otomatik silahın 64, Horozsuz otomatığın 56, Toplu revolverin 53, 11 mm. çapındaki Horozlu otomatik revolverin 69 franka, Sirakyan imzalı mektupta Browning revolverinin 200 fişek ve 1 kılıfla beraber 352 kuruşa, (revolver 265, 200 fişek 67, kılıf 20 kuruş) verilebileceği belirtilmiştir.²²

Amerikan Savage revolveri için verilen zarf ise komisyonun dikkatini çekmiştir. Çünkü Savage revolveri, denemek için gerekli olan 500 mermi ile birlikte belirlenen süre içerisinde katılımcısı tarafından numune olarak teslim edilmemesine rağmen ihalenin ikinci turuna başvurmuş, diğer bir ifadeyle silah denenmediği hâlde ihaleye katılmıştır. Bu nedenle silahları, deneme sonuçları, özellikleri, teknik koşulları ve teklif edilen fiyatları göz önünde bulundurarak değerlendiren komisyon, denenemediği gerekçesiyle Savage revolverini hemen ihaleden çıkarmıştır.

Komisyon, Sent Etien revolverini eski model ve pahalı olması, Dansk revolverini, fiyatının uygun olmasına rağmen deneme atışları sırasında tutukluk

¹⁹ BOA DH.EUM.LVZ 2/44, lef.1.

²⁰ BOA DH.EUM.LVZ 15/90.

²¹ Kâğıthane Poligonu'nda yapılan deneme atışlarında başarısız olduğu görülen 3 Webley revolveriyle ilgili olarak tutulan rapor için bkz. Ek-1.

²² BOA DH.EUM.LVZ 2/44, lef.1.

yapması, bazı kısımlarında bozulmaların meydana gelmesi, kabza yapısının polis için kullanım kolaylığı sağlamaması, Anglo-Amerikan Kumpanyası'na ait Horozlu otomatik revolveri, fiyatının silahın şekil ve özelliğine göre pahalı oluşu gerekçesiyle tercih etmemiştir.

Değerlendirmelerin sonunda parçalarının intizamı, dayanıklılığı, polis için kullanım kolaylığı sağlaması, fiyatının uygunluğu, Harbiye zabitanı tarafından da kullanılmakta oluşu nedeniyle Sirakyan tarafından teklif edilen Belçika üretimi otomatik Browning revolverinin alınmasına karar verilmiştir.

Ancak Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü, Browning revolverlerinin alımını bazı koşullara da bağlamıştır. Silahlar, Harbiye zabitanına verilen fiyattan verilecek, üzerine kazınacak tuğra, polis damgası ve müteselsil numaralar karşılığında ücret alınmayacak, her 100 revolvere karşılık 2 revolver de ücretsiz verilecektir. Sirakyan'ın bu koşulları kabul etmesinden sonra Belçika'daki Millî Silah Fabrikası (Fabrique Nationale d'Armes de Guerre) Müdürü (Direktörü) Mösyö Andre ile Harbiye Nezâreti arasında imzalanan sözleşmeye benzer bir sözleşme imzalanacaktır.²³

Sirakyan'ın, temsilcisi olduğu Belçika Millî Silah Fabrikası'nın yetkilileriyle yaptığı görüşmenin ardından Emniyet-i Umumiye komisyonunun koşullarını kabul ettiklerini bildirmesi üzerine Harbiye Nezâreti'nden daha önce aynı fabrika ile yapılan silah alım sözleşmesinin metni istenmiştir. Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü sözleşmeyi kendi kurumunun koşullarına uygun olarak yeniden düzenlemiş ve fabrikanın genel müdürünün bilgisine sunmuştur. Genel Müdür Mösyö Andre'nin de sözleşme metnini uygun bulmasının ardından 27 Aralık 1910 tarihinde Emniyet-i Umumiye Müdürü Miralay Galip Bey ile Fabrika Müdürü Mösyö Andre arasında İstanbul'da otomatik ve 9 milimetrelik son model Browning revolverlerinin 21 maddeden oluşan bir alım sözleşmesi imzalanmıştır (bkz. Ek-2)

Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü kontratın imzalanmasının ardından Harbiye Nezâreti'ne bir tezkere göndererek Liège'deki fabrikaya sipariş edilen revolver ve fişeklerin teslim alınmadan önce kontrollerini yapmak üzere Herstal'de bulunan Osmanlı heyetinden iki kişinin fabrikaya gönderilmesini istemiştir.²⁴

Harbiye Nezâreti, Sanayi Kolağası Hüsrev ve Topçu Yüzbaşı Hüsni Efendi'yi görevlendirdikten sonra, Herstal'de bulunan Genel Muayene Komisyonları Başkanı Mirliya Osman Zeki Paşa'ya da bir tahrirat göndererek söz konusu kişilerin Liège'de kaldıkları süre içerisindeki harcamalarıyla gidiş-geliş masraflarının karşılanması için eksik ve fazlası sonradan düzenlenmek üzere Berlin'deki Mendelson ve oğulları tarafından adlarına 50 Osmanlı lirası

²³ BOA DH.EUMLVZ 2/44, lef.1.

²⁴ BOA DH.EUMLVZ 3/17.

karşılığı olan 927.5 Marklık bir çekin yollandığını, alındığında bilgi verilmesini istemiştir.²⁵

Belçika Millî Silah Fabrikası 1911 yılı başında İstanbul Polis Okulu'ndaki eğitim atışlarında kullanılmak üzere Schenker Nakliye Kumpanyası'nın Kızılırmak Vapuru ile 9 milimetrelilik 50 Browning tabanca ve 2.500 fişek göndermiş, bunların karşılığında da 7.043.75 kuruş ödenmiştir.²⁶

2.550 adet tabanca ve 127.500 fişekten oluşan ikinci parti ise Mart ayında gönderilmiştir. Kolağası Hüsrev ve Yüzbaşı Hüsnu Efendi tarafından kontrol edilip teslim alınan 9 milimetrelilik tabanca, fişek ve yedek parçaları 78 sandığa konularak mühürlenmiş ve Anvers'ten İstanbul'a hareket eden Kolga Vapuru'yla gönderilmiştir. Kontrol heyetinin Liège'deki 27 günlük zorunlu masraflarına karşılık olarak hazırlanan senetler de gereği yapılmak üzere Harbiye Nezâreti'ne yollanmıştır.²⁷

Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü, fabrikanın İstanbul Celal Bey Hanı'ndaki vekili Sirakyan Efendi'ye gönderdiği 24 Haziran 1911 tarihli tezkerede 27 Aralık 1910 tarihli sözleşmenin 12. maddesi gereğince seri numaraları 2551'den başlamak üzere 3.000 adet 9 milimetrelilik otomatik Browning revolver tabanca ile 150.000 fişegin fabrikaya sipariş verilmesini, bedelsiz olarak verilecek 60 revolve de müteselsil numara konulmasını fabrikaya bildirmesini istemiştir.²⁸

Sirakyan Efendi, 28 Haziran 1911 tarihli cevabi yazısında revolver ve fişek talebini içeren tezkereyi aldığını, siparişleri fabrikaya tebliğ ettiğini ve konu ile acil ve ciddi olarak ilgilenmekte olduğunu belirttikten sonra şöyle demiştir: "...Yeni siparişinizin tam ihtimamla imal edileceğini şimdiden temin ederim. Hiç olmazsa bir kısmını sözleşme süresi başlamadan önce sağlamaya çalışacağım. Silahların sağlanmasında ve tesliminde gecikmeye meydan verilmemesi için bunları teslim alacak kişilerin şimdiden belirlenmesini rica ederim. Teşekkürlerimi ve saygılarımı arz ederim."²⁹

Silahları kontrol edip teslim alacak heyetin bir an önce belirlenmesi isteğine rağmen görevlendirmenin gecikmesi üzerine 22 Temmuz 1911 tarihinde Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü'ne bir dilekçe veren Sirakyan Efendi, Belçika'dan getirtmeyi taahhüt ettiği 3.000 revolverin kontrolünü yapacak komisyonun, kontratta belirtilen tarihin üzerinden yaklaşık 1 ay geçmesine rağmen henüz fabrikaya gönderilmediğini belirterek ileride doğabilecek gecikmeden sorumlu tutulamayacağını bildirmiştir.³⁰

²⁵ BOA DH.EUM.LVZ 3/40-A.

²⁶ BOA DH.EUM.LVZ 12/37, lef.3-6.

²⁷ BOA DH.EUM.LVZ 9/30, lef.6.

²⁸ BOA DH.EUM.LVZ 9/30, lef.8, 9.

²⁹ BOA DH.EUM.LVZ 9/30, lef.10.

³⁰ BOA DH.EUM.LVZ 4/87.

Revolver ve fişeklerin kontrolü için yine Hüsrev ve Hüsnü Efendiler görevlendirilmiş, ancak fabrikada bu kez başka bir sorunla karşılaşmıştır. Muayene Komisyonları Genel Başkanlığı'ndan Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü'ne gönderilen 15 Ağustos 1911 tarihli tezkerede, fabrikanın kontrol heyetine kontrol için günlük ancak 50 revolver vermesi nedeniyle heyetin görevinin 3.5 aydan fazla süreceği, bunun da heyetin asıl görevinin sekteye uğramasına yol açacağı bu nedenle Harbiye Nezâreti'nin uzun süreli görevlendirmeye izin veremeyeceği belirtilmiştir. Tezkerede ayrıca fabrikada uzun süre kalmanın masrafları arttıracığı, gönderilen ödeneklerin de yeterli olmayacağı bildirilerek fabrikanın kontrol edilecek günlük silah sayısını 100'e çıkarması için girişimlerde bulunulması istenmiştir.³¹

Başkanlığın bu isteği hemen Sirakyan'a bildirilmiş ve işin çabuklaştırılması için fabrikanın günlük 100 silahı kontrol heyetine vermesi ve gecikmeye meydan vermeyecek şekilde önlem alınması istenmiştir.³²

Sirakyan'a yapılan uyarı etkili olmuş olmalı ki kontrol heyetinde görevli Hüsrev ve Hüsnü Efendiler tarafından Muayene Komisyonları Genel Başkanlığı'na gönderilen 21 Eylül 1911 tarihli yazıda 2551 numaradan 5610 numaraya kadar 3.060 adet 9 milimetrelik Browning revolverle bu silahlara ait 158.000 fişegin kontrat ve şartnâmedeki kurallar gereğince tek tek kontrolünün yapıp teslim alındığı bildirilmiştir.³³

Gemi ile İstanbul gümrüğüne getirilen silahlar burada yetkililere teslim edilmiş ve gümrük vergisi alınmamıştır.³⁴ Az bir kısmı depoda alıkonulan revolverlerin dağıtıldığı yer ve kişiler; adet ve seri numaralarıyla Tablo halinde gösterilmiştir (bkz. Ek-3). Diğer yandan depoda saklı tutulan revolverlerin seri numaraları ve adetleri ise şöyle sıralanabilir: 3831 (1 adet), 3833 (1 adet), 4297 (1 adet), 4351-4480 (130 adet), 4921-4926 (6 adet), 5149 (1 adet), 5149 (1 adet), 5171-5300 (30 adet), 5341-5350 (10 adet), 5445-5450 (6 adet).

Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü için 1912 yılında alınacak olan tabanca ve fişekler için de yeni bir sözleşme metni imzalanmıştır. Emniyet-i Umumiye Müdürü Şakir Bey'le Belçika Millî Silah Fabrikası'nın Genel Müdürü Andre arasında 4 Kasım 1911 tarihinde imzalanan ek sözleşmeyle 27 Aralık 1910 tarihli sözleşmenin hükümleri aynen kabul edilmiş, ilâve olarak alınacak silah sayısı ile fabrikaya banka tarafından verilen ve süresi sona eren kefalet senedinin yenilenmesi hükmü konulmuştur. Sözleşmede şöyle denilmektedir:

1. Gelecek yıl satın alınacak revolverlerin miktarı 1.000 adetten 2.000 adede kadardır. Alınması kararlaştırılacak revolverlerin fabrikaya

³¹ BOA DH.EUM.LVZ 5/11, lef.1.

³² BOA DH.EUM.LVZ 5/11, lef.2.

³³ BOA DH.EUM.LVZ 10/8.

³⁴ BOA DH.EUM.MH, 27/63.

siparişi, bütçenin onaylanıp yayınlanmasına müteakip fabrikanın İstanbul'daki vekili Sirakyan Efendi'ye yazı ile bildirilecektir. Bildirim tarihinden 4 ay sonra fabrika silahları hazırlayıp İstanbul'da gümrükte teslim edecektir.

2. Belirlenen teslim tarihi fabrika tarafından geciktirilirse önceki sözleşmenin 11. maddesi gereğince tazminat ödeyecektir.
3. Her revolver için önceden olduğu gibi 50 fişek satın alınacağından revolverlerin ve fişeklerin bedelleri önceki kontratoda belirtilen fiyat üzerinden ödenecektir.
4. Revolverlerin kontrol ve teslim şartları, bedellerinin Emniyet-i Umumiye tarafından ödeme şekli ve diğer tüm işlemler önceki sözleşme hükümlerine göre yerine getirilecek, sözleşme yapan her iki taraf hükümlere tam anlamıyla riayet edecektir.
5. Önceki seneler için akd olunup konusu yenilenen kontrato hükümlerinin tamamının uygulanması kapsamında fabrikaya daha önce kefalet etmiş olan bankanın kefaleti sona ermiş olduğundan fabrika yeniden muteber bir bankanın 3000 liralık kefalet senedini verecek³⁵ ve bu kefaletnâme, taahhüdün zamanında yerine getirilmesini, gerektiğinde müteahhide yüklenecek tazminatın ödenmesini, müteahhide teslim edilen revolver ve fişeklerin bedelinin karşılanmasını velhasıl Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü tarafından müteahhitten istenecek tüm hukuk, zarar ve ziyanın gecikmeden ödenmesini içerecektir.

Yazılı şartları içeren bu kontrato iki nüsha olarak düzenlenmiş ve teati edilmiştir.³⁶

Ek sözleşmenin ardından fabrikaya 1912 yılının ilk aylarında 18.150 adet fişek sipariş edilmiş³⁷ ve bu fişeklerin bedeli olan 60 lira 80 santimin üçte biri (20 lira 25 santim) sipariş esnasında, kalan 40 lira 55 santimlik kısmı da fişeklerin Sirkeci gümrüğünde teslim alınmasından sonra Ağustos ayında Deutsche Orientbank'a yatırılmıştır.³⁸

16 Nisan 1912 tarihinde yine Sirakyan Efendi'ye bildirilen ikinci siparişle de 4 Kasım 1911 tarihli sözleşme gereğince seri numarası 5611'den başlamak üzere aynı fiyattan 1.200 adet 9 milimetrelik otomatik revolver ve 60.000 fişek alınacağı bildirilmiştir.³⁹ Sirakyan'dan ayrıca önceki sözleşmede belirtildiği gibi %2 komisyon bedeline karşılık ücretsiz verilecek 24 revolve de müteselsil numara verilmesi istenmiştir.⁴⁰

Fabrika müdürlüğünün 13 Temmuz 1912 tarihinde Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü'ne gönderdiği tahriratta, sipariş edilen 1.200 revolver ve 60.000

³⁵ 3.000 liralık kefalet senedi 455 numara ile 11 Kasım 1911 tarihinde fabrikaya verilmiştir. BOA DH.EUM.LVZ 11/42, lef.40, 42.

³⁶ BOA, DH.EUM.LVZ 2/44, lef. 4.

³⁷ BOA DH.EUM.LVZ 9/31.

³⁸ BOA DH.EUM.LVZ 9/107.

³⁹ BOA DH.EUM.LVZ 8/33.

⁴⁰ BOA DH.EUM.LVZ 11/22, lef.1.

fişegin hazırlandığı ve kontrol edip teslim alacak heyetin beklenmekte olduğu belirtildikten sonra savaş durumu nedeniyle deniz yoluyla gönderilmesi mümkün olmayan silahların karadan Avusturya yoluyla gönderilebileceği, bu durumun da nakliye masrafını çok fazla arttırması nedeniyle Avusturya'nın Zibefsch şehrinden İstanbul'a kadar olan nakliye bedelinin Emniyet-i Umumiye tarafından karşılanması istenmiştir.⁴¹

Fabrikadan 25 Temmuz 1912 tarihinde gönderilen ek tahriratta da revolver ve fişeklerin önceki deniz nakliyatında olduğu gibi tahtadan ve çinkodan yapılmış sandıklarla değil, sadece tahtadan üretilmiş sandıklarla gönderileceği belirtilerek kontrol ve teslim alma işiyle görevlendirilen heyete o şekilde talimat verilmesi istenmiştir.⁴²

Fabrikanın ardarda gelen tahriratlarını değerlendiren Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü, fabrikanın direktörlüğüne gönderdiği cevabî tahriratta silah alım sözleşmesinde nakliye masraflarının fabrikaya ait olduğunu ve her türlü ihtimâl karşılığında hiçbir istisnanın kabul edilmediğini hatırlattıktan sonra Divan-ı Muhasebatın sözleşme ve şartnâme dışındaki harcamalara asla izin vermeyeceğini, kurumun, kontratonun hükümleri dışında bir uygulamaya yetkili olmadığını, bu nedenle silahların konulacağı sandıkların sadece tahtadan imal edilmesi teklifi de dâhil olmak üzere kabul edilemeyeceğini bildirmiştir.⁴³

Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü'nün, fabrikanın teklifini reddetmesinin ardından fabrika isteklerinden vazgeçmiş ve 6 Ağustos 1912 tarihinde göndermiş olduğu tahriratla 1.200 adet 9 milimetrelik revolverle 60.000 adet fişek bedeli olan 2.243.95 Osmanlı lirasının geciktirilmeden 27 Aralık 1910 tarihli sözleşmenin 13. maddesi gereğince İstanbul'daki Deutsche Orientbank'a ödenmesini istemiştir.⁴⁴

Fabrika yönetimi, 22 Ağustos 1912 tarihli diğer bir tahriratında da teklifin reddinden duyulan üzüntülerini belirttikten sonra, yaptıkları fedakârlığa karşılık yakında daha önemli miktarda tabanca ve fişek siparişinde bulunulacağı ümidinde olduklarını bildirmişlerdir.⁴⁵

Revolver ve fişekleri kontrol etmek ve teslim almak için Herstal'de (Liège'e bağlı) görevlendirilen Hüsnü ve Kâmil Efendiler de 7 Ağustos 1912 tarihinde Muayene Komisyonları Genel Başkanlığı'na gönderdikleri tahriratla şartnâme hükümlerine göre bedelsiz olarak verilen 24 revolverle 4.200 fişek de dâhil

⁴¹ BOA DH.EUM.LVZ 11/22, lef.3, 4.

⁴² BOA DH.EUM.LVZ 11/22, lef.5, 6, 7.

⁴³ BOA DH.EUM.LVZ 11/22, lef.9, 12, 13.

⁴⁴ BOA DH.EUM.LVZ 11/22, lef.14, 15, 16.

⁴⁵ BOA DH.EUM.LVZ 11/22, lef.24.

olmak üzere toplam 1.224 tabanca ve 64.200 fişek'in mühürlenmiş 36 sandık içerisine konularak İstanbul'a sevk edilmek üzere hazırlandığını bildirmişlerdir.⁴⁶

Muayene komisyonunda görevli olan ve 20 gün süreyle Herstal'de kalan Yüzbaşı Hüsnü ve Kâmil Efendilere 9 Ağustos 1912 tarihinde Muayene Komisyonları Tasarruf Sandığı'ndan 520 frank ödenmiştir.⁴⁷ Bu arada silah alımındaki yardım ve hizmetleri nedeniyle fabrika direktörü Mösyö Andre'ye de 30 Ocak 1912 tarihinde 4. rütbeden 1 kıt'a Mecîdî nişanı verilmiştir.⁴⁸

1912 yılı sonunda gönderilen 3.000 fişek Viyana'daki Schenker ve Ortakları firması aracılığı ile SG markalı 100 numaralı bir sandık içinde İstanbul gümrüğünde teslim edilmiş ve karşılığında Deutsche Orientbank'ın İstanbul şubesine 10.05 Osmanlı lirası yatırılmıştır.⁴⁹

Sirakyan'ın, otomatik revolverlerin sağlam ve mükemmel bir şekilde 7 milimetreliklerin üretildiğinden söz etmesi üzerine fabrikadan 30 Kasım 1912 tarihinde denemek üzere 10 adet tabanca istenmiştir. Ancak fabrika tarafından verilen cevapta 7 milimetrelik değil 7.65 milimetrelik yeni model Browning üretildiği, bunların gönderilmesinden memnuniyet duyulacağı, fakat doğruya gönderilen bu gibi küçük irsaliyelerin bugünlerde sık sık kaybolmasının zorluklar yaratması nedeniyle söz konusu silahların İstanbul'daki büyük tüccarlardan sağlanabileceği bildirilmiştir.⁵⁰

1912 yılı yazında 5.000 adet revolver kılıfı için açık eksiltme ihalesine başvurulmuştur. Belçika'daki aynı fabrikadan satın alınacak olan kılıfların ihalesini Macar Bankası adına hareket eden Mehmet Bey kazanmış ve tanesi 13.5 kuruştan 21 Ağustos günü teslim edeceğini taahhüt etmiştir. Ancak Mehmet Bey'in kılıfların yüklendiği marşandiz postasının 15 gün gecikeceğini bildirmesi üzerine konu hakkında nasıl bir işlem yapılması gerektiği Levazım Komisyonu'na havale edilmiştir.⁵¹

Belçika Millî Silah Fabrikası'na 1913 yılında da silah siparişi verilmiştir. Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü, tarafından Dâhiliye Nezâreti'ne gönderilen 6 Temmuz 1913 tarihli tezkerede, Fabrika'dan 27 Aralık 1910 tarihli sözleşme gereğince 1910 yılında 2.550 tabanca, 127.500 fişek (1910 yılı siparişlerinin teslimi 1911 yılında tamamlanmıştır), 1911 yılında 3.060 tabanca, 153.000 fişek, 1912 yılında 1.224 tabanca, 61.200 fişek alındığı belirtildikten sonra 1.500 tabanca ve 75.000 fişeğe daha ihtiyaç duyulduğu bildirilmiş ve aynı fiyat ve

⁴⁶ BOA DH.EUM.LVZ 11/22, lef.18,21.

⁴⁷ BOA DH.EUM.LVZ 11/22, lef.19.

⁴⁸ BOA DH.EUM.LVZ 7/59.

⁴⁹ BOA DH.EUM.LVZ 11/23, lef.1-3.

⁵⁰ BOA DH.EUM.LVZ 11/22, lef.38-39.

⁵¹ BOA DH.EUM.LVZ 9/103.

şartlarla söz konusu fabrikadan tabanca ve fişek alımına izin verilmesi isteğinde bulunulmuştur.⁵²

Dâhiliye Nezareti'nin, Emniyet-i Umumiye'nin isteğini uygun görmesinin ardından fabrikaya 9 milimetrelik 1.500 revolver ve 75.000 fişek siparişi verilmiş, 30 Kasım 1913 tarihinde Harbiye Nezâreti'ne gönderilen tezkere ile de önceden olduğu gibi harcırahları ödenmek üzere revolver ve fişekleri kontrol edip teslim alacak iki kişinin görevlendirilmesi istenmiştir.⁵³

Harbiye Nezâreti de 7 Aralık 1913 tarihli cevabında görevlendirilecek kişileri belirlemesi için Liège'de bulunan Genel Muayene Komisyonları Başkanı Mirliva Osman Zeki Paşa'ya tahrirat gönderildiğini bildirmiştir.⁵⁴

Üretimi tamamlanan 71' i bedelsiz 1.571 revolver ve 4.500'i bedelsiz 79.500 fişek A.N marka ve 1/49 numaralı 49 sandık içerisinde Alman bandıralı Kerkyra vapuruna yüklenmiş ve İstanbul'a gönderilmiştir.⁵⁵ Fabrika tarafından gönderilen 6 Mart 1914 tarihli tahriratta silah ve fişeklerin bedeli olan 4.226.25 Osmanlı lirasından 400 liralık indirimin düşülerek kalan 3.826.25 liranın İstanbul'daki Deutsche Orientbank'a yatırılması istenmiştir.⁵⁶ İstanbul gümrüğünden teslim alınan bu silah ve fişekler için İstanbul Rüsumat Baş Müdürlüğü'ne 49.991 kuruş 10 para gümrük vergisi ödenmiştir.⁵⁷

I. Dünya Savaşı'nın neden olduğu olağanüstü dönem ve koşulların etkisiyle olsa gerek 1920 yılına kadar Belçika'dan revolver alınmadığı tahmin edilmektedir. Çünkü aradaki 6 yıllık sürede silah alındığına veya sözleşme yapıldığına ilişkin arşiv belgesine ve bilgiye rastlanamamıştır.

1920 yılına gelindiğinde Belçika'dan revolver alımlarının tekrar başladığı, ancak fabrika isminin ve fabrika vekilinin değiştiği görülmektedir. Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü'ne alınacak silah ve fişekler için yine 27 Aralık 1910 tarihli sözleşme esas alınarak yeni bir sözleşme hazırlanmıştır. Polisler için alınacak olan 400 adet 9 milimetrelik otomatik revolver Browning marka tabanca ile 40.000 adet fişeğin alım sözleşmesi, Emniyet-i Umumiye Müdürü Hüsamettin Bey'le Belçika'daki Soci  t   de Fabrique Unies de Li  ge Fabrikası'nın İstanbul Galata'da Sabit Bey Hanı'nda 7 numaralı yazih  nede ikamet eden fabrika vekili Fransız uyruklu Mösyö Prost Lacroix arasında 7 Ağustos 1920 tarihinde imzalanmıştır. Sözleşme metni şöyledir:

1.Fabrika, 2 şarj  r  , 1 takım temizleme aletini, 3 adet talim fişeği ile her bir revolveri gümrük vergisi Osmanlı Devleti'ne ait olmak üzere 173,

⁵² BOA DH.EUM.LVZ 13/36.

⁵³ BOA DH.EUM.LVZ 17/23, lef.2.

⁵⁴ BOA DH.EUM.LVZ 17/23, lef.3.

⁵⁵ BOA DH.EUM.LVZ 19/119, lef.12.

⁵⁶ BOA DH.EUM.LVZ 18-A/125-A, lef.1, 2.

⁵⁷ BOA DH.EUM.LVZ 19/119, lef.3, 4, 5.

- beher 1.000 fişegi 227 frank olmak üzere Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü'ne satar, Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü de söz konusu fiyat üzerinden kabul eder.
- 2.Tabanca ile teferruatı daha önceden satın alınıp polisler tarafından günlük olarak kullanılmakta olan tabancalarla uyumlu olacak, bunların imaline ait malzeme önceden olduğu gibi en birinci malzemeden üretilmiş olacağı gibi tabancaların imalatında kesinlikle kusur olmayacak, şartnamede yazılı olduğu gibi istenilen özellikte olmayanlar iade edilecektir.
 - 3.Tabancalarla teferruatı ve fişekler, İstanbul Rihtımı'nda sözleşme tarihinden itibaren 4 ay zarfında teslim edilecek, teslimat olağanüstü durumlar olmaksızın zamanında yapılamaz ise fabrika her bir gün için bedelin %1'ini ceza olarak Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü'ne ödeyecektir.
 - 4.Tabanca ve fişeklerin bedeli olan 78.280 frankın %25'i kontratnamenin teatisi tarihinden itibaren 20 gün içinde peşin, kalanı tabancalar İstanbul'a geldiğinde konşimentonun gösterilmesi sırasında ödenecektir. Ancak revolver ve fişeklerin teslim alınması sırasında veya yapılan kontrollerde istenilen özelliklerde olmadıkları anlaşılanlar iade edilerek yerine gerekli şartlara sahip olanların verileceğine ilişkin Osmanlı Bankası tarafından 10.000 franklık mali itibar sağlanacaktır.
 - 5.Fabrikanın, kontratnâme hükümlerine tamamen uyacağına ilişkin fabrikanın İstanbul'daki vekili tarafından 20.000 franklık mali itibar Osmanlı Bankası tarafından sağlanacaktır.
 - 6.Tabancalarda, parçalarında ve fişeklerinde kullanım ve koruma sırasında bir kusur olmayacak, fişekler on sene için fabrika tarafından garanti edilecektir. Bu süre içerisinde fişekler çatlarsa fabrika bunları ücretsiz olarak değiştirecektir.
 - 7.Fabrika her 50 tabanca için 1 takım yedek parça verecektir.
 - 8.Deneme, nakliye, sigorta vs. için gereken masraflar fabrikaya aittir.
 - 9.Kontratnamenin Türkçe nüshası ve makbul ve muteberdir. Pul vs. masrafları fabrikaya aittir.
 - 10.Dördüncü maddede revolverler bedeline mahsuben ve peşin olarak verilmesi şart olan meblağ söz konusu süre içerisinde ödenemediği takdirde bu sözleşmenin hükümleri geçersiz sayılacak, tarafların birbirlerinden herhangi bir şey isteme hakları olmayacaktır.

7 Ağustos 1920

Emniyet-i Umumiye Müdürü Hüsamettin
Prost Lacroix⁵⁸

Sözleşme metnine 4 maddelik bir şartnâme de eklenmiştir. 27 Aralık 1910 tarihli sözleşme metninin ilk 6 maddesinden aynen alıntı yapılarak hazırlanan şartnâmenin sadece dayanıklılık ve atış sağlamlığı denemesi bölümlerindeki “250 fişekle atış yapılır” ibaresi “500 fişekle atış yapılır” ibaresine dönüştürülmüştür.⁵⁹

Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü tarafından 12 Ağustos 1920 tarihinde Divan-ı Muhasebat Vize Odası'yla Muhasebe-i Umumiye Müdüriyeti'ne

⁵⁸ BOA DH.EUM.MH 210/16, lef.1.

⁵⁹ BOA DH.EUM.MH 210/16, lef.2.

gönderilen 2 ayrı tezkerede toplamı 78.2280 frank (1.174.200 kuruş) olan 400 Browning ve 40.000 fişek bedelinin %25'inin peşin, kalanının silah ve fişekler İstanbul'a geldiğinde konşimentonun gösterilmesi sırasında ödeneceği bildirilmiştir.⁶⁰ 1920 yılı sonunda 16 sandık içerisinde İstanbul'a gönderilen silah ve fişekler 1 ay süreyle İstanbul Rıhtımı'nda bekletilince Zi Levant Steve Dorning Kumpanyası'na 1920 yılı geçici bütçesinin 168. faslının 2. maddesinden 33 Osmanlı lirası bekçi ve muşamba parası ödenmiştir.⁶¹

Kılıfsız satın alınan bu silahların kılıfları için de gazeteler aracılığı ile duyuru yapılarak açık eksiltme ihalesine çıkılmıştır. Kasım ayında yapılan ihaleye başvuran katılımcılar kılıfları ancak peşin para ile yaptırabileceklerini bildirmişler, ancak ödemenin peşin olmadığını öğrenince ihaleden çekilmişlerdir. Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü, silahların kullanılması veya ambarda korunması durumunda dahi kılıf içinde bulundurulması gerektiğini düşündüğünden kılıfların bedeli olan 600 liranın avans olarak Maliye Nezâreti'nden alınmasını kararlaştırmış ve Muhasebe Müdürlüğü'ne konuyla ilgili müzekkere göndermiştir.⁶²

Osmanlı Devleti, Belçika'dan son kez 1922 Şubat'ında fişek satın almıştır. Önceki alımlarda olduğu gibi bu kez de yeni bir sözleşme imzalanmıştır. 2 Ocak 1922 tarihinde Emniyet-i Umumiye Müdürü Hüsamettin Bey'le Société de Fabrique Unies de Liège Fabrikası'nın İstanbul'daki temsilcisi Prost Lacroix arasında imzalanan ve 700'ü bedelsiz 9 milimetrelik 70.700 fişegin satın alınmasını içeren sözleşmenin metni de şöyledir:

1. Bir taraftan Emniyet-i Umumiye Müdürü Hüsamettin Bey, diğer taraftan Belçika'daki *Société de Fabrique Unies de Liège* Fabrikası'nın vekili olup Galata'da Mahmudiye Sokak 2 numarada ikamet eden Fransız uyruklu Mösyö Prost Lacroix arasında Osmanlı polis memurlarının günlük olarak kullanmakta olduğu 9 mmlik Browning tabancasına ait 70.000 adet fişek hakkında aşağıdaki kararlar alınmış ve iki nüsha olarak İstanbul'da teati edilmiştir.
2. Fabrika, adı geçen sayıdaki fişeklerin beher 1.000'ini 28,5 Osmanlı lirasından satar, İstanbul'a teslim etmeyi taahhüt eder, Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti de anılan fiyat üzerinden kabul eder.
3. Sözleşmenin teatisinde bu fişeklerin bedeli Emniyet-i Umumiye tarafından Osmanlı Bankası'na ödenecek ve banka tarafından bunun %25'i peşin, %75'i de konşimentonun gelmesiyle fişekler İstanbul Rıhtımı'na ulaştığında hemen Mösyö Lacroix'ya ödenecektir.
4. Fabrika adına hareket eden Mösyö Lacroix olağanüstü bir durum ortaya çıkmadığı takdirde bu fişeklerin bedelinin %25'inin teslimi tarihinden itibaren iki ay zarfında Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne teslim etmeyi taahhüt eder. Etmediği takdirde her gün için bedelin %1'ini ceza olarak Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne öder.

⁶⁰ BOA DH.EUM.MH 210/16, lef.3, 4.

⁶¹ BOA DH.EUM.MH 214/57, lef.1, 2.

⁶² BOA DH.EUM.MH 213/11.

5. Fabrikanın sözleşme hükümlerine tamamen uyacağına ilişkin vekil Lacroix tarafından 500 liralık mali itibar Osmanlı Bankası tarafından sağlanacaktır.
6. Fabrika 70.000 fişekten ayrı olarak 700 fişeği deneme amacıyla ücretsiz verecektir.
7. Gerekli şartları taşımayan fişekler hemen iade edilecek, yerine aranan özellikleri taşıyanlar verilecektir. Deneme esnasında fişeklerin kötü olması yüzünden tabancalarda meydana gelmesi muhtemel tahribat, aslına zarar vermeyecek şekilde fabrika vekili tarafından tamir ettirilecek, tamiri mümkün olmadığı takdirde aynen değiştirilecektir.
8. Mösyö Lacroix, Osmanlı Bankası tarafından verilecek mali itibar teminatından başka %10 oranında ayrıca teminat akçesi verecektir. Söz konusu teminat akçesi sözleşme hükümlerinin tamamının uygulanmasından ve fişeklerin tümünün istenilen özellikte olduğunun anlaşılmasından sonra iade edilecektir.
9. Nakliye, ambalaj, sigorta ve deneme masrafları fabrikaya ait olacaktır.
10. Emniyet-i Umumiye, fişekleri İstanbul Rıhtımı'ndan almayı, gümrük masraf ve işlemlerini yerine getirmeyi üzerine alır.
11. Bu sözleşme yüzünden meydana gelecek davalar Osmanlı mahkemelerinde görülecektir.⁶³

15 kasa içerisine yerleştirilen fişekler 1922 Subat'ında Anvers limanından hareket eden E.L.&C. markalı Hercule adlı gemiye yüklenmiş⁶⁴ ve İstanbul gümrüğünde yetkililere teslim edilmiştir. 29 Nisan 1922 tarihinde Polis Müdüriyet-i Umumiyesi'ne gönderilen bir tezkere ile fişeklerin gümrükten geçişi sırasında İtilâf zabıtasının engel çıkarmaması için girişimde bulunulması istenmiştir⁶⁵. Aynı gün Rüşumat Müdüriyet-i Umumiyesi'nden de fişeklerle ilgili işlemleri yürütecek levazım memuru Mazhar Bey'e kolaylık gösterilmesi ve fişeklerin gümrük vergisi alınmadan geçişine izin verilmesi isteğinde bulunulmuştur.⁶⁶ Fişeklerin bedeli olan 199.500 kuruşun kalan %75'lik kısmı da fabrika vekili Lacroix'ya ödenmiştir.⁶⁷

Sonuç

Sanayileşmek için gerekli sosyo-ekonomik yapıya, bilimsel ve entellektüel birikime sahip olmakta geciken Osmanlı Devleti, Sanayi Devrimi'nin hızlı bir şekilde modernleştirdiği Avrupa karşısında ateşli silahlar konusunda mesafe alamamıştır.

Modern silahlarla donatılmış bir ordu, varlığın ve bağımsızlığın korunabilmesinin önemli bir koşulunu oluşturduğundan, Osmanlı Devleti alt

⁶³ BOA DH.EUM.MH 225/19, lef.1; BOA DH.EUM.LVZ 64/104-A, lef.1.

⁶⁴ BOA DH.EUM.LVZ 64/104-A, lef.2-6.

⁶⁵ BOA DH.EUM.LVZ 64/104-A, lef.7.

⁶⁶ BOA DH.EUM.LVZ 64/104-A, lef.8-9.

⁶⁷ BOA DH.EUM.LVZ 64/104-A, lef.10-11.

yapısını yenileyemediği için üretmekte zorlandığı silahları Avrupa'dan sağlama yoluna gitmiştir. Bu silahların önemli bir bölümünü oluşturan tüfek, tabanca gibi hafif silahlar, 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın başlarında diğer ülkelerden olduğu gibi Belçika'dan da ithal çalışılmıştır. Özellikle otomatik tabanca üretimi konusunda oldukça başarılı olan Belçika'dan karşılıklı sözleşmeler imzalanarak Harbiye Nezâreti ve polisler için çok sayıda otomatik tabanca, fişek bunlara ait yedek parça ve malzeme satın alınmıştır.

Her ayrıntısı göz önünde bulundurularak hazırlanıp imzalanan sözleşmelere kesinlikle bağlı kalınmış, üretilen silahlar, fişekler ve parçaları sözleşme ve şartnâmelerdeki kurallar gereğince denetlendikten sonra teslim alınmıştır. Özellikle yüz yıl öncesinden satın alınmaya başlanan Browning marka otomatik tabancaların küçük bazı değişikliklerle günümüze kadar gelerek güvenlik güçlerimiz tarafından kullanılıyor olması hem bu silahların kalitesini hem de yüz yıl önce verilen otomatik Browning alınması kararının doğruluğunu göstermektedir.

Kaynaklar

- AGOSTON, Gabor (2006) *Barut, Top ve Tüfek Osmanlı İmparatorluğu'nun Askeri Gücü ve Silah Sanayisi*, Çev. Tanju AKAD, İstanbul.
- AYDÜZ, Salim (2006) *Tophane-i Âmire ve Top Döküm Teknolojisi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi* [BOA, İstanbul]
- Hatt-ı Hümayun* [Hatt] 1215/47600. 1215/47597. 588/28897-B. 830/37509-B.
- Bâb-ı Asaî Divân-ı Hümayun Düvel-i Ecnebiye Kalemî Defteri* [A.DVN.DVE.d] no.003/1; no.004/2.
- Sadaret Mektubî Mühimme Kalemî Evrakı* [A.MKT.MHM] 291/84; 300/12; 394/33.
- Sadaret Mektubî Kalemî Nezâret ve Devair Evrakı* [A.MKT.NZD] 60/92.
- Cevdet Askeriye* [C.AS] no.3211.
- Bab-ı Asaî Divân-ı Hümayun Kalemî* [A.DVN] 149/66.
- Bab-ı Asaî Divân-ı Hümayun Mühimme* [A.DVN.MHM] 24/25.
- Hariciye Nezâreti Mektubî Kalemî* [HR.MKT] 96/51
- Dabiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Muhasebe Kalemî Evrakı* [DH.EUM.MH] 20/87; 210/16; 213/11; 214/57; 225/19.
- Dabiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Levazım Kalemî* [DH.EUM.LVZ] 2/44; 7/59; 15/90; 3/17; 3/40-A; 12/37; 13/36; 8/33; 9/30; 9/31; 9/107; 9/103; 4/87; 5/11; 10/8; 27/63; 11/22; 11/23; 11/42; 17/23; 19/119; 18-A/125-A; 64/104-A.
- DEAN, Phyllis (2000) *İlk Sanayi İnkılabı*, Çev. Tevfik GÜRAN, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- GÖLEN, Zafer (2006) *Osmanlı Devleti'nde Baruthane-i Âmire*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- GÜRAN, Tevfik (1991) *İktisat Tarihi*, İstanbul.

İLGÜREL, Mücteba (1999) Osmanlı Devleti'nde Ateşli Silahlar, *Osmanlı*, C.VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

İHSANOĞLU, Ekmeleddin (1992) *Osmanlılar ve Batı Teknolojisi*, İstanbul.

KARAL, Enver Ziya (1997) *Osmanlı Tarihi*, C.VII, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Ek-1 Kâğıthâne Poligonu'nda yapılan deneme atışlarında başarısız olduğu görülen 3 Webley revolveriyle ilgili olarak tutulan Rapor [BOA DH. EUM. LVZ 9/30, Lef.9]

Emniyeti kabzasında bulunan 9 mm çapındaki horozlu Webley revolveri ile yapılan 450 atış sonrasında şarjördeki fişekler atıldıktan sonra mekanizmanın açık kalması gerekirken bir süre sonra kendi kendine kapanmaya başladı. 3 kez de kovanı dışarıya atarken mekanizma arasına sıkışıp kaldı. Şarjör yuvasına yerleştirilirken mekanizma birdenbire kapandığından parmak tetikte bulunacak olursa hemen ateş alır. Bu revolveri polislerin güzel bir şekilde kullanmaları imkânsız olduğundan her durumda tehlikeye neden olabilir.

9 mm lik horozsuz çifte emniyetli Webley revolveri ile yapılan 450 atış sonrasında şarjördeki fişekler tamamen atıldıktan sonra 9 kez mekanizma kapandı. 3 kez fişek şarjörden atım yatağına girerken mekanizma arasına sıkıştı. 1 fişek de ateş almadı. 7.65 mmlik horozlu ve tek emniyetli Webley revolveri ile yapılan 450 atış sonrasında iki kez tutukluk meydana geldi ve iki kez de kovan dışarıya çıkarken mekanizma arasına sıkışıp kaldı.

Nüfuz Denemesi

9 mmlik horozlu ve tek emniyetli 7 tahta deldi.

9 mmlik horozsuz çift emniyetli 9 tahta deldi.

7.65 mmlik tek emniyetli 4 tahta deldi.

Atış Sağlamlığı Denemesi	Genel Dağılım	
20 metrede	Uzunluğuna	Genişliğine
9 mm lik tek emniyetli	22	14
9 mm lik çift emniyetli	29	12
7.65 mmlik tek emniyetli	20	19

Elektrik pillerinin bozuk olması nedeniyle başlangıç hızı denemesi yapmak mümkün olmadığından bundan vazgeçilmiştir. Ancak daha önce yapılan denemede küçük çaplı 280 metre başlangıç hızının bulunduğu poligon memurunun ifadesinden anlaşılmıştır.

15. Mayıs 1910

Dersaadet Polis Mektebi Dâhiliye Müdürü Ömer Abdülkâdir Bin Mehmet

Ek-2 27 Aralık 1910 tarihinde Emniyet-i Umumiye Müdürü Miralay Galip Bey ile Andre arasında İstanbul'da otomatik ve 9 milimetrelik son model Browning revolverlerinin 21 maddelik alım sözleşmesi [BOA DH. EUM. LVZ 68/48]

13 Kasım 1910 tarihinde düzenlenen izah namede yazılı olduğu gibi revolverin başlangıç hızı 300 ile 330, ağırlığı 970 gram, kundağı boynuzdan yapılmış olacaktır. İşbu tabancalar Liège'de Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü'nden atanacak memur tarafından şu şekilde muayeneye tâbi tutulacaktır.

1. Tabancaların imalinde kullanılan madeni parçalar, mekanizmanın hareketi, dayanıklılığı, atış sıhhati mustarla, gözle, deneme atışlarıyla muayene edilecek ve bunun için gerekli alet, malzeme ve fişekler fabrikaya ait olacaktır.
2. İmal edilecek tabanca namlularının madenin elastikiyet sınırı dâhilindeki emsal dayanıklılığı en düşük olarak beher mm²sine 45 kg ve emsal kırılması beher mm²sine 70 kg olacaktır.
3. Tabancaları oluşturacak tüm parçalar mıstarlardan geçirilecektir. Ebat ve toleransı uygun olmayan parçalarla bunlardan oluşturulan tabancalar kabul edilmeyecektir.

Dayanıklılık Denemesi

4. 7.15 gram ağırlığında bulunan kurşun için "normal" barut hakkının meydana getireceği "2.000" hava basıncını "1.000" hava arttırabilecek miktarda bir barut hakkıyla üçer fişek atılacak, her tabanca muayene edildikten sonra mekanizmanın hareket düzeninin görülmesi için "normal" barut hakkıyla yedişer fişek daha atılacaktır. Bunun ardından tabancalar muayeneden geçirilerek hiçbir aksamında bozulma görülmeyecek ve mekanizmanın hareketleri düzgün olacaktır. Daha sonra her 100 tabancadan biri seçilerek onunla aralıksız 250 fişek atılacak ve bu atışta tutukluk meydana gelmeyeceği gibi tabancanın herhangi bir yerinde bozulma görülmeyecektir.

Atış Sağlamlığı Denemesi

5. Her tabanca 7 adet nizami fişek atılmak suretiyle bir atış sıhhati denemesine tabi tutulacaktır. Bu deneme, namlu kısmından 25 metre mesafeye konulmuş bir nişan tahtası üzerine elde atılarak yapılır. Atılan 7 mermiden 5'i merkezi nişan noktasında bulunan 10 cm yarım kutrundaki bir daire dâhilinde olmalıdır. 250 fişek atılan tabancalar dahi aynı atış sıhhatine sahip olacaktır. Atış sıhhati için sarf olunacak fişekler bu 250'den karşılanacaktır. İsabet noktaları bir şekilde bulunmayan tabancalar kabul edilmeyecektir. Nişan tahtası üzerine elde yapılacak deneme atışı bir cisme dayanılarak icra edilecektir.
6. Her 100 adette bir tabanca ile 250 fişek atılarak dayanıklılık denemesi yapıldığında gerekli koşulları taşımadığı görülürse o kafilenin her onda biri 250 fişek atılarak kontrol edilecek, bunların tümünün dayanıklılığı

görülürse kabul edilecek, bozuk çıkan adedi fabrikaya iade olunacaktır. Bunlardan iki adedi aranılan özelliklere uygun çıkmaz ise grubun tamamı reddedilecektir.

7. Tabanca parçalarının ebat muayenesi fabrika tarafından Harbiye Nezareti'ne verilen tolerans cetvellerine göre yapılacak ve esas ebat denemeye alınan ve Emniyet-i Umumiye Dairesi'nde korunan 14089 numaralı tabancanın kısımları olacaktır. Gerektiğinde tolerans cetvelleri bu tabancanın kısımlarının ebadına göre düzeltilenecektir.

8. Liège'de Osmanlı memurları huzurunda muayene edildikten sonra gerekli koşulları taşımadıkları anlaşılıp fabrikaya iade edilecek olan revolverler (iki revolveri bozuk çıktığı için iade edilecek ve 100 adetden ibaret bulunacak olan kafiye) muayene eden memurlar tarafından bir sandık içine konularak mühürlenecek ve revolverlerin Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti tarafından teslim alınmasına kadar söz konusu sandık içinde korunacaktır.

9. Muayenelerde hiçbir tutukluk meydana gelmeyecektir. Muayeneye ait tüm masraflar ve denemede kullanılacak fişek vs. fabrikaya ait olacaktır. Revolverler Liège'de Osmanlı Hükümeti tarafından seçilip atanacak memur tarafından muayene edilecek ve bu memurun masrafları Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü'ne ait olacaktır.

10. Fabrika 2 şarjör, 1 harbi (silahı temizlemede kullanılan alet) ve 3 adet talim fişegi ile beraber beher revolveri sadece gümrük resmi devlete ait olmak üzere 265 kuruş bedel ile Emniyet-i Umumiye'ye satar. Fiyat, 1 Osmanlı lirası 100 kuruş hesabıyla olduğundan Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü de bu fiyat üzerinden kabul eder.

11. Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü tarafından alınacak revolverlerin miktarı 1910 yılı için 2.000 adettir. Ancak müdürlük 500 adet daha almakta serbesttir. Fabrika bu 500'ü vermeye mecburdur. Bu 2000 ile 2500 revolverin imal ve hazırlanmasıyla Emniyet-i Umumiye'nin muayene amacıyla Liege'de görevlendirdiği memur ilgilenecek, kontrol edilen revolverler teslim için İstanbul'a gönderilecek, muayene ve deneme işlemleri 1910 yılı Şubat'ının 20'sinde tamamlanmış olacaktır. Revolverlerin İstanbul gümrüğünde Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü'ne teslimi işlemi dahi bu tarihten 40 gün sonra sona erecektir. Bu sürede silahların hazırlanması ve denemesi sonuçlanmaz ve 1911 yılı Mart'ının sonunda silahlar gümrükte hazır bulundurulmaz ise teslim edilmesi gereken silahların bedelini beher gün için %1 olmak üzere fabrika tazminat olarak ödeyecektir.

12. 1911 yılı bütçesinin onaylanmasında silah tahsisatı kabul edilmiş olursa Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü aynı koşul ve fiyatlarla aynı miktarda revolver satın alacaktır. Fabrika, söz konusu yıl içinde 4000 revolvere kadar olan istekleri karşılamakla yükümlüdür. Sipariş tarihinden itibaren 4 ay zarfında istenen revolverleri İstanbul'da teslim etmek zorundadır. Gecikme meydana geldiği takdirde yukarıdaki madde gereğince fabrika tazminat ödemekle yükümlü olacaktır.

13. 1910 yılında alınacak 2.000-2.500 revolverin bedelinin üçte biri kontratın imza ve teatisinin ardından fabrikaya ödenecek, kalan üçte ikisi de silahları denemekle görevlendirilen kişinin huzurunda yapılacak deneme sonunda söz konusu silahların kabule değer görüldüğünün onaylanmasından hemen sonra ödenecektir. Ancak her ne şekilde olursa olsun fabrika 11. maddede belirtilen süre içerisinde revolverleri imal

etmez, hazırlamaz ve denemesini yapıp kabule değer olduğunu memura onaylatmaz ise son taksitin gecikmesinden dolayı Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü hiçbir sorumluluk ve tazminat kabul etmez. Ertesi yıl alınacak silahların bedeli de bu usul üzere verilecektir.

14. Fabrika, satın alınacak her 1.000 revolver için 20 revolveri yukarıdaki maddelerde gösterilen teferruatıyla birlikte ücretsiz vermeyi taahhüt eder.

15. Her revolver üzerine, verilecek numune gereği tuğra, polis damgası ve birden itibaren sıralı Türkçe numaraları kazanacak ve fabrika bunları ücretsiz yapacaktır. Tabancaların her 50 adedi iyice bağlanmış ve kâğıtlara sarılmış olduğu halde hermetikman (lehimle sımsıkı kapatılmış) kapatılmış sandıklara konulacak ve harbileri de birlikte bulunacaktır.

16. Satın alınacak revolverlerin her biri için 50 adet fişek satın alınacağından müteahhit fişekleri Harbiye Nezareti tarafından kararlaştırılan fiyat üzerinden 200 adedini 67 kuruşa verecek ve söz konusu fişekler revolverlerle beraber 11. maddede yazılı tarihte gümrükte teslim olunacaktır. Gecikme meydana gelirse fabrika adı geçen maddedeki tazminatı ödeyeceği gibi on sene teminata tabi fişekler söz konusu süre zarfında bozulursa tamamen ve ücretsiz olarak fabrika tarafından değiştirilecektir.

17. Fabrika, bu kontratın hükümlerini tamamen yerine getireceğini İstanbul'da bulunan muteber bir bankanın 10.000 liralık kefaletiyle temin edecektir. Bu kefaletname, taahhüdün vakit ve zamanıyla yerine getirilmesini, gerektiğinde müteahhit uhdesine düzenlenmiş tazminatın, müteahhide teslim edilen revolver ve fişeklerin bedelinin, Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü'nce bu sözleşme gereğince müteahhitten istenecek tüm hukuk ve tazminatın ödenmesine kefil olacaktır.

18. Fabrika tarifnamesi gereğince her 100 tabanca için 1 takım yedek parçayı ücretsiz verecek, tabancanın kısımlarını, ebadını, koruma ve kullanım şeklini, barutun cins ve çeşidini gösteren bir kullanım kılavuzu bastırarak ve bedelsiz teslim edecektir.

19. Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü ile fabrikatör arasında bu sözleşme hükümlerinden kaynaklanan bir anlaşmazlık ortaya çıktığında tüm dava ve anlaşmazlıklar Osmanlı mahkemelerinde görülecek, tebliğ, tebellüğ, teveccüh ve husumet gibi hususlarda fabrikanın İstanbul'daki vekili olup Celal Bey Hanı'nda yazıhanesi olan Sirakyan Efendi yetkili merci olarak tanınacaktır.

20. Revolver, fişek, barut ve yedek parçaların İstanbul gümrüğünde Emniyet-i Umumiye memurlarına teslimine kadar olan nakil masrafları, nakil sırasında meydana gelebilecek kayıp, zarar ve ziyanlar fabrikaya ait olacaktır.

21. Kontratnamenin Türkçesi makbul ve muteberdir. Pul vs. masrafları fabrikaya aittir

Ek-3 27 Aralık 1910 tarihli Şilâh Alım Sözleşmesine göre ithal edilen Revolverlerin Seri Numaralarını, Adetlerini ve Teslim edilen Yer/kişileri gösterir Tablo [BOA DH.EUM.LVZ 68/51]

Numaralar Arası	Adet	Gönderildiği Yer/Kişi
2550-3750	1200	İstanbul Polis Müdüriyeti
3751-3794	44	İzmir
3795-3819	25	Canik
820-3829	10	Mamuratülaziz
3830	1	Bingazi Ser komiseri Nuri Efendi
3832	1	Sivas
3834-3835	2	Sakız
3836-3900	65	Ankara
3901-3950	50	Karesi
3951-4050	100	Cezâir-i Bahr-i Sefid
4051-4150	100	Konya
4201-4280	80	Trabzon
4281-4295	15	Çatalca
4296	1	Sivas
4298-4299	2	Sivas
4300	1	Asım Bey
4301-4350	50	Hüdavendigâr
4481-4550	70	Erzurum
4551-4600	50	Beyrut
4601-4608	8	Hüdavendigâr
4609-4610	2	Sirakyan Efendi
4611-4650	40	Yanya
4651-4750	100	Sivas
4751-4800	50	İşkodra
4801-4850	50	Yanya
4851-4900	50	Kastamonu
4901-4920	20	Bolu
4927-5000	74	Aydın
5001-5100	100	Bağdat
5101-5122	22	Polis Mektebi
5123-5125	3	Çanakkale
5126	1	Merkez Memuru Hadi Bey
5127-5140	14	Çanakkale
5141	1	Denizli Merkez Memuru Sûdi Bey
5142-5148	7	Çanakkale
5150	1	Çanakkale
5151-5190	40	Bara
5191-5200	10	Bağdat
5201-5270	70	Diyarbakır
5301-5340	40	Musul
5351-5444	14	Urfa

5451-5540	90	Bitlis
5541- 5610	70	Erzurum